

ніжно-блакитного, жовтого і білого кольорів.

Жіночі та чоловічі вишиванки Полтавщини можна довго розглядати поблизу. Тільки тоді можна зрозуміти всю красу, багатогранність і ювелірність роботи.[5]

Наші далекі предки прикрашали свої вироби найпростішими орнаментами. Людина намагалася розібратися, як влаштований світ, знайти пояснення незрозумілому, загадковому, таємничому. Вона прагнула повернути до себе добрі сили природи, а від злих захиститися, і робила вона це за допомогою свого мистецтва.[4]

Сучасний стан нашого суспільства характеризується зростанням етнічної свідомості народу, посиленням його інтересу до вітчизняної історії та культури, до усвідомлення необхідності збереження традиційного народного мистецтва як генофонду його духовності, втрата якого загрожує існуванню самого народу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Даценко Е. А. *Символи в українській народній вишивці [Текст] / Е.А.Даценко // Трудове навчання в школі. – 2012. – № 20. – С. 21–23.*
2. Кара-Васильєва Т. В. *Полтавська народна вишивка [Текст] / Т. В. Кара-Васильєва ; АН УРСР. Ін-т мистецтвознав., фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського. – К. : Наук. думка, 1983. – 135 с. : іл. – Бібліогр.: с. 131–132.*
3. Титаренко В.П. *До історії української вишивки [Текст] / В.П. Титаренко, К.В. Лобач // Гуманітарна освіта як важливий фактор формування національної самосвідомості студентів та учнів / Полт. держ. пед. ін-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 1995. – С. 166–168.*
4. Саєнко Т. В. *Вивчення традиційної вишивки Полтавщини в гуртковій роботі [Текст] / Т.В. Саєнко // Трудова підготовка в рідній школі. – 2014. – № 5. – С. 28–35.*

*Вікторія Мельник
(Полтава, Україна)*

РОЗМАЇТТЯ ТЕХНІК ВИШИВАННЯ

Історія української народної вишивки сягає своїм корінням у глибину віків. Дані археологічних розкопок, свідчення мандрівників і літописців свідчать про те, що вишивання як вид народного мистецтва існує на території сучасної України з незапам'ятних часів.

Вишивка як вид народного мистецтва утвердилася у 80–90 роках ХІХ століття. Саме в той час прогресивні діячі культури почали активно цікавитися нею, збирати її зразки, колекціонувати їх у музеях і приватних колекціях.

У процесі історико-культурного розвитку в кожному регіоні України визначилися власні орнаментальні мотиви, композиції, кольори, техніки виконання. Дбайливо передавалися вони від покоління до покоління. Народні майстри вивчали кращі досягнення своїх попередників, органічно

розвиваючи й удосконалюючи їх, до складу якої з 1939 року входять території колишніх Харківської, Чернігівської та Полтавської областей, народна вишивка несе в собі відбиток культури цих областей. До наших днів дійшли зразки народної вишивки XVIII–XIX ст., де присутні шви, візерунки, кольорові гами різних куточків Слобожанщини. Їхнє різноманіття доповнюється російськими швами і візерунками. У селах, що межують із Росією, і досі можна зустрітися із традицією вишивки петельною гладдю.

Села, що знаходяться на межі з Чернігівською областю, славляться технікою мережки «шабак». Сусідство з Харківською і Полтавською областями позначилося органічним поєднанням основних технік Слобожанської вишивки, що є найбільш поширеними в нашій області.

Для народної вишивки Сумщини характерним є велике розмаїття колориту та технік виконання вишивки (понад 70), різноманітність архаїчних мотивів, пов'язаних із давньою символікою. Найбільш популярним є мотив «дерева життя», що квітне на рушниках і рукавах сорочок. Досить часто зустрічаються такі шви, як «курячі лапки», «заячі вушка», «сонечка», символи небесних світил і вогню – «хрести» та «ромби». Привертають до себе увагу рушникові вишивки, що заповнюють площину візерунка лічильними та гладьовими швами.

Дуже популярною в області є вишивка, виконана із застосуванням «світло-тіньового» ефекту на не біленій домотканій сорочці білими нитками, тобто «білим по білому». Такі сорочки й досі вишивають в центральних районах Сумщини. Наприкінці XIX – на початку XX ст. вони були популярними на території сучасних Лебединського, Недригайлівського, Охтирського, Тростянецького і деяких інших районів.

Особливу популярність мали святкові рушники. Вишивалися вони тамбурним швом червоною заплоччю на білому домотканому полотні, а іноді навпаки – білою заплоччю на кумачевій тканині. Найкрупніший мотив у рушниках – «дерево життя» (часто у вазоні) зі стилізованими квітами та птахами на гілках.

Наприкінці XIX та на початку XX ст. на Сумщині з'явилася червоно-чорна вишивка, що часто виконувалася «хрестиком». Таких вишивок збереглося чимало. Найбільш вражає тут різноманітність мотивів. В основному це геометризовані форми троянд, кручених паничів, ромашок, волошок, мальв, маків, гілок із жолудями дуба, плодами хмелю, що вплітаються в геометричні орнаменти й відзначаються чіткою ритмікою, красою переплетінь, підкреслених контрастами кольорів, багатством форм.

У народних вишивках велику роль відігравали мотиви-символи. Усі вони взяті з реального життя народу. Окремі знаки – це символи, що не лише прикрашають житло, одяг та предмети побуту, а й оберігають від злих духів, приносять щастя. Тому їх і називають оберегами.

Дослідження вишитих виробів розкривають багато забутих стародавніх технік вишивки, серед них є такі, що не зустрічаються в жодному альбомі чи посібнику з вишивки.

Вишивання косим хрестиком зустрічається на всій території Сумщини, проте їхня кольорова гама візерунків складає лише 2-3 кольори, наприклад: темно-зелений, сірий, салатовий; темно-синій, коричневий, голубий; червоний, коричневий, чорний; червоний і чорний; червоний і вишневий; вишневий і торф'яний. [7, с. 70]

У Сумському музеї декоративного мистецтва зберігається велика кількість рушників із візерунками різного кольорового поєднання. Цікавими є зразки «білим по білому», «лічильна гладь» та «лиштва». Ці вишивки нагадують світлотіньове ткацтво. Побудовані вони на рельєфі з градуванням світла й тіні.

Зразки вишивки «Слобожанських» районів Сумщини демонструють техніку вишивки тамбурним швом. Найбільш оригінальними є «кумачеві» рушники, що вишиті білими нитками на червоному тлі, або навпаки – червоними або вишневими нитками на білому тлі.

Дуже поширена на Сумщині вишивка двома кольорами (червоним і чорним). На Охтирських рушниках інколи замість чорного кольору зустрічається синій, а в Лебединському районі – жовтий.

Високими художніми якостями відзначаються вишивки Липоводолинського та Роменського районів, виконані вирізуванням і лічильною гладдю в білих, сірих і світло-коричневих тонах. На рушниках центральної частини області переважним є червоний колір із додаванням чорного та білого (на не білому полотні). У Ямпільському районі збереглися традиції двоколірних вишивок (сірий з червоним, білий з чорним). Незвичайність кольорових сполук вирізняє вишивки Конотопського району. Особливе зацікавлення викликають поліхромні зразки народної вишивки. Тростянецький район славиться переважно двоколірною гаммою (чорним із червоним, чорним із сірим, білим із світло-коричневим).

Народна вишивка є одним із засобів залучення дітей та учнівської молоді до історико-культурних цінностей українського народу, що спонукає вихованців гуртків до занять різними видами мистецтва у вільний час.

Досвід роботи ПНЗ області за декоративно-ужитковим напрямом є переконливим свідченням того, що національне виховання – важлива складова діяльності сучасного позашкільного освітньо-виховного простору. Виявлення, розвиток і підтримка юних талантів, збереження та відродження української національної культури, пропаганда кращих традицій мистецтва, виховання поваги до культури та звичаїв українського народу стали незаперечними пріоритетами діяльності ПНЗ області. До традицій діяльності позашкільного соціуму області увійшло проведення обласного фестивалю юних майстрів «Веселка творчості», робота обласної школи народних ремесел, мистецтвознавчі пошукові експедиції. [3, с. 70]

Детально вивчивши традиції народної вишивки рідного краю, дослідивши її особливості та історію, вихованці гуртка «Українська вишивка» Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю розробили власний варіант вишитої карти області. Він

відображає автентичність народної вишивки, палітру її технік і мистецьких стереотипів.

У роботі використані такі шви:

– «ланцюжок» – з лицьового боку він нагадує ланцюжок, зв'язаний гачком та прикріплений до тканини, а з вивороту – це ряд стібків, що прилягають один до одного;

– «стебловий» – один із найпростіших вишивальних швів (своїм виглядом нагадує перевитий шнурок), що застосовується для вишивання контурів і тонких ліній візерунків – стебел квітів, рослин (звідки і назва).;

– «хрестикуння» («оксамитовий шов») – із лицевого боку – перехресні стібки, а з вивороту – дві паралельні прямі з маленькими стібками;

– «соснівка» – застосовується як оздоблювальний шов для заповнення проміжків між орнаментом і покрайницею;

– «насіпка» – лічильний шов, що виконується вздовж ниток основи або підкання (довжина стібків і відстань між ними залежить від розмірів площини, що зашивається, але в одному візерунку довжина стібків і відстань між ними мають бути однаковими);

– «розсипний хрестик» («напівхрестик») використовується за величиною стібка.

Основою вишитої карти є «дерево життя», на гілках якого розміщено стилізовані квіти та умовні плоди. Мотив увінчується трьома квітами. Низ композиції підсилюється декоративною смугою, оздобленою квітами в комбінації з листками, ягодами калини. Робота уособлює символи родючості та достатку. [4, с. 30]

Слід зазначити, що «Дерево життя» є одним із найбільш величних мотивів у прикладному мистецтві, символізуючи універсальні закони світобудови. Тому низ вишиваних рушників на Сумщині, як правило, є більш насиченими. Це – символ підземного царства, звідки проростає зернятко як прояв нового життя. Виткі гілки, піднімаючись знизу уздовж рушників, утворюють на тлі рушника своєрідну рамку для центральних мотивів. Від центрального стовбура в ритмічному порядку (парно-асиметричному або в порядку чергування) відходять гілки з листям, квітками, бутонами. На химерно зігнутих гілках можна побачити казкових птахів з пишним пір'ям, що нагадують квіти. [2, с. 8]

Сучасна вишивка, наслідуючи традиції народної, зберігає свій дивосвіт. Пізнаючи її секрети, вихованці позашкільних навчальних закладів не лише ознайомлюються з надбаннями культури рідного краю, а й вчаться виражати любов до рідної землі мистецькими засобами, розкривати в цікавій та емоційно насиченій позашкільній діяльності свої творчі можливості, набувати високого рівня майстерності. Усе означене є важливими елементами національно-патріотичного виховання. Недарма ж кажуть, що рідне слово, українська пісня і вишивання – це ті терени, що формують юні душі, закладають основи їх світогляду, вірності власному народові, любові

до Батьківщини.

Ознайомлення з регіональними особливостями вишиванок – дуже цікавий та пізнавальний процес. Розмаїття технік оздоблення, кольорові рішення та призначення досить сильно відрізняються в різних місцевостях України.

Розпочинаючи подорож до Країни вишиванок, необхідно насамперед відвідати нашу славу столицю Київ. На Київщині до червоного кольору ниток додавали синій, а пізніше чорний, зрідка – жовтий. Переважали рослинний та геометричний орнаменти.

На Полтавщині найпоширеніші шви – пряма лічильна гладь, мережки, вирізування, виколювання. Виконувались сірими або білими нитками на білому полотні. Поєднання дрібних елементів у візерунках створює ефект паморозі та мереживності.

Для Чернігівщини властиві білі вишивки. Але для підсилення загальної виразності додають червоні або чорні кольори. Дрібні стібки при виконанні нагадують бісерну вишивку. Часто використовували крім традиційних геометричних та рослинних орнаментів фігури птахів, тварин, людей.

Вінниччині притаманне багатство технік вишивання. Тут розповсюджена мережка, хрестик, виколювання, вирізування, виконані різними кольорами ниток.

Вишивка Полісся – проста і невибаглива за композицією. Виконується занизуванням червоною ниткою по білому полотну. Геометричні елементи з кількарізним повторенням.

На Поділлі використовується багатоколірна мережка. Поєднання чорного з червоним, синім, жовтим. Найбільш поширені сорочки з одним основним кольором – чорним або червоним.

На Прикарпатті майже кожна місцевість має свої особливі традиції у вишивці. Переважають рослинні мотиви, органічно поєднані з геометричними. Розмаїття кольорових ниток надає особливого насиченого колориту виробам.

На Буковині в яскравий геометричний та рослинний візерунок додають бісер, срібні та золоті нитки. Використовували поєднання двох основних барв з вкрапленнями інших.

На Слобожанщині багато спільного у виконанні вишивок із центральними регіонами України. Переважає монохромність у кольорах, основні техніки виконання хрестик та півхрестик. Використовуються грубі нитки, що справляє враження рельєфності візерунків.

Для Закарпаття характерні «кривулі», виконані у різних техніках. Поєднання двох кольорів, один з яких основний. Інколи зустрічаються й багатоколірні вишиванки.

Все розмаїття стилів у вишивках представлено у найбільшому етнографічному музеї під відкритим небом Пирогове. Відвідавши, який можна доторкнутись до культурних досягнень наших предків. Отримати задоволення та натхнення для подальшої роботи і вдосконалення власної майстерності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антологія краєзнавства Полтавщини. Науково-методичний посібник. / За ред. П. І. Матвієнка. Полтава. ПО ІППО, 2002. – 316 с.
2. Архаїчні мотиви в орнаменті народної вишивки Поділля // V-ті Гончарівські читання. – Київ, 1998. – С. 43–44.
3. Вишивка Тернопільщини // Народна творчість та етнографія. – 1987. – № 4. – С. 78.
4. Перлини народного мистецтва. Опіштя. Решетилівка. К. : Мистецтво – 1972. – 95 с.
5. Полтавська область: природа, населення, господарство. За ред. К.О. Маца. / Полтава. : Полтавський літератор, 1998. – 336 с.
6. Фурман В. С. Полтавські самоцвіти: Фотонарис. — Х.: Прапор, 1982. – 46 с.
7. Українська радянська енциклопедія. Т. 8. Київ. : Головна редакція УРЕ. 1982. – 527 с.

Марина Бережна
(Полтава, Україна)

ТРАДИЦІЙНИЙ КРІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ

Вишиті сорочки – це давня традиція, повна глибокого змісту. Це символ краси і чистоти, майстерності і естетичного смаку, святковості. Здавна вишитій сорочці приписувалася чарівна сила. У народних обрядах, звичаях та повір'ях вишита сорочка слугує оберегом. Сорочка часто розглядається як двійник людини, що її носить. Сорочка найближча до тіла і її шили, вишивали, носили так, щоб не порушувати давніх звичаїв. Як почати дівчині вишивати милому сорочку, щоб він ніколи не розлучався з нею? Як вишити сорочку, щоб вона була захисницею здоров'я? Який знак-символ розмістити на рукаві, манжетах, комірі, щоб оберегти руку, благословити її силу до праці? – Це глибинна народна мудрість, затаєна у вишитому узорі.

Крій є основним в класифікації вишитих українських сорочок. В еволюції крою вишитих сорочок чітко відображені такі народні принципи створення одягу: раціональність, функціональність, знаковість, технічність, та спадкоємність традицій. [6, 54-61]

Основними видами крою українських вишитих сорочок є: тунікоподібна вишиванка, сорочка з плечовими вставками, вишита сорочка з суцільно-кроєним рукавом та вишиванка на кокетці. У різних областях України вирізняється своя специфіка крою вишитих сорочок. Зокрема це стосується таких елементів крою сорочок як: спосіб з'єднання рукавів і плечових вставок із основою; форма і розмір рукавів, плечових вставок та клинців; спосіб призбирування горловини та кінців рукавів; оформлення манжетів та коміра; горизонтальний чи вертикальний викрій основи вишитої сорочки.

Найбільш архаїчний – тунікоподібний – крій вишитої сорочки притаманний переважно чоловічим сорочкам. Кроят тунікоподібну сорочку з одного суцільного, перегнутого поперек полотнища-основи, до якої